

ENSEST TABUSU VE EGZOGAMİ KURALININ KU'AN'DAKİ YANSIMALARI

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KASAPOĞLU

Kur'an'ın nâzil olduğu coğrafyada, Arap toplumunun İslâm öncesi geleneklerine bağlı olarak (Câhiliye devri âdetleri uyarınca), üvey annesiyle evlenmeyi meşru görenler vardı. Bir kimse öldüğünde, onun başka bir eşinden doğmuş olan oğlu, üvey annesinin üzerine elbise atarak “Babamın malına vâris olduğum gibi, karısına da vâris oldum.” der ve isterse üvey annesiyle evlenebilirdi. Nitekim Esved İbn Halef, babası Halef'in eşi İbnetü Ebî Talha İbn Abduluzza İbn Osman İbn Abduddâr ile; Safvan İbn Umeyye, babası Umeyye'nin eşi Fâtihe Binti'l-Esved İbnu'l-Muttalib İbn Esved ile; Mansûr İbn Mâzin, babasının eşi Müleyke binti Hârice ile; Amr İbn Umeyye de babasının hanımıyla evlenmişti.¹

Anlatıldığına göre, Medîne'nin saygın şahsiyetlerinden Ebû Kays İbnu'l-Eslet ölünce, oğlu Kays, babasının eşiyle evlenmek ister. Bunun üzerine kadın ona; “Sen benim oğlum yerindesin, bu toplum içerisinde sen iyi bir kişi olarak tanınıyorsun, (acaba senin yapmak istediğin bu şey doğru mu?) Ben bu durumu Allah'ın Elçisi'ne sorma ihtiyacı duyuyorum” karşılığını verir. Ve kadın Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarak, Ebû Kays'ın öldüğünü, oğlu Kays'ın kendisiyle evlenmek istediğini, halbuki onu kendi oğlu gibi gördüğünü, onun toplum içinde iyi bir kişilik sahibi olarak tanındığını, (bütün bu olan biten karşısında ne yapması gerektiğini) sorar. Hz. Peygamber, kadına evine dönmesini söyler, başka bir açıklama yapmaz. Çok geçmeden Nisâ sûresinin 22. âyeti nâzil olur:² “Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu edepsizliktir, (Allah'ın) hışımıdır ve iğrenç bir yoldur.”

¹ Muhammed İbn Muhammed İbn el-Muhtâr eş-Şankîfî, *Avzâu'l-Beyân fi İzâhi'l-Kur'ân bil-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995, I/230-231; Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru-l-Munîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1991, IV/310; İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Çev. Mustafa Altınkaya ve Diğerleri, Ekin Yayınları, İstanbul, 1998, VI/98; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989, II/238.

² Ahmed Mustafâ el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, II/182; Muhammed Cemâluddîn el-Kâsimî, *Tefsîru'l-Kâsimî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1994, II/256; Ateş, a.g.e., II/238; Derveze, a.g.e., VI/97-98; ez-Zuhaylî, a.g.e., IV/310.

Âyette yer alan “Geçmişte olanlar hariç...” ifadesi, Câhiliye devrinde üvey anneyle evlilik gibi ilişkilerin varlığını doğrulamaktadır. Araplar arasında rastlanan bu tür uygulamalar, babaya gösterilmesi gereken saygıyı, vefayı yok ediyor, kadının toplum içerisindeki konumunu alçaltıyor, huzursuzluğa, her zaman dışarıya vurulmasa da içten içe sızlanmalara sebep oluyordu. Tutarlı bir kişiliğe sahip olanlar, sağlıklı vicdanın kabul etmeyeceği bu işe yeltenenleri yadırgamışlardır. Babanın hanımı, öz anne gibi kabul edildiği için, bozulmamış yaratılış özelliğine sahip olanlar babanın hanımıyla evlenmeyi içlerine sindiremezler, bu durumu çok itici ve çirkin bulurlar. Câhiliye devrinde bile dengeli kişilik sahibi olanlar, babanın hanımıyla evlenmeyi hoş görmemişler, bu durumu öfkeyle, kızgınlıkla karşılamışlardır. Bu yüzden Araplar, bir kimsenin, babasının karısını nikâhlamasına “el-makt” (gazap), böyle bir evlilikten dünyaya gelen çocuğa da “el-makît” (gazap ürünü) nitelemesinde bulunmuşlardır.³

Kur’an, gerek ilâhî değerler açısından gerekse evrensel sosyolojik normlar açısından babanın hanımıyla evlenme konusundaki yargıyı “İnnehû kâne fâhişeten ve magten ve sâe sebîlen.” (Çünkü bu edepsizliktir, Allah’ın hışmıdır ve iğrenç bir yoldur.) ifadesiyle dile getirir. Kur’an’a göre babanın hanımıyla evlenmek, “fâhişe” olarak nitelenen bir davranıştır. Çünkü babanın hanımı kişinin annesi sayılır. Dolayısıyla onunla cinsel birliktelik yaşamaktan “efhaş” (daha çirkin) bir durum olamaz. Böyle çirkin bir davranışın çirkinliğinin büyüklüğünü anlatmak, sınırlarını tarif etmek mümkün değildir. Babanın hanımıyla evlenmeye göz yuman toplumların ortaya koydukları bu davranış biçimi Allah katında yani ilâhî değerler açısından son derece çirkin, fâhiş bir eylemdir. İkinci olarak Kur’an, Babanın hanımıyla evlenmeyi “magten” diye nitelemiştir. “Magt”, çirkin bir davranışta bulunanlara karşı duyulan aşırı buğz ve nefrettir. Bu yüzden, kendisinden nefret edilen kimse ayrıca küçümsenir hor görülür. Babanın eşiyile evlenmek hem Allah’ın buğzuna hem de insanların nefretine sebep olur. Bu, sağlıklı kişilik sahiplerinin, mü’minlerin (ilâhî değerleri kabul edenlerin) nefretle karşılayacakları bir davranıştır. Üçüncü olarak Kur’an, babanın hanımıyla evlenenler hakkında “sâe sebîlen” şeklinde bir değerlendirmede bulunur. Yani babanın hanımıyla evlenmek, izlenen, takip edilen çok kötü bir yoldur. Tıpkı Kur’an’ın indiği ortamda

³ Ebû Bekr Câbir el-Cazâirî, Eyseru’t-Tefâsîr, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1995, I/456; el-Merâğî, a.g.e., II/182; ez-Zuhaylî, a.g.e., IV/311; Muhammed Mahmûd Hicâzî, et-Tefsîru’l-Vâzih, Dâru’l-Ceyl, Beyrut, 1993, I/354; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul, tsz., II/1322; Ateş, a.g.e., II/238; el-Kâsimî, a.g.e., II/256.

Câhiliye devri geleneklerini izleyenlerin yolu gibi, kişi toplumdaki gidişatı görür ve aynen taklit eder.⁴

Er-Râzî, bir davranışın, tutumun çirkinliği konusunda değerlendirme yapmanın üç yönü olduğunu belirtir. Biri aklî yönden, diğeri şer'î yönden, öteki de örf ve adetler yönündendir. Âyette sözü edilen “fâhişe” kavramı aklî yöne, “makten” kavramı şer'î yöne “sâe sebîlen” kavramı ise, örf ve âdet yönüne işaret eder.⁵

“Velâ tenkihû mâ nekaha âbâukum” (babanızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin) ifadesindeki “nikâh” kelimesine yorumcular tarafından iki anlam yüklenmiştir. Birisi evlilik akdi, diğeri cinsel ilişkide bulunmak (vatı', cimâdır). Buradaki “nikâh” kavramına anlam yüklerken bazı yorumcular cinsel ilişki manasına öncelik tanımışlar, bazıları da evlilik akdi anlamına öncelik tanımışlardır. Bir grup yorumcu ise, bu âyette sözü edilen nikâh kelimesinin hem cinsel ilişki hem de evlilik akdi anlamında ortak bir şekilde, birlikte kullanıldığı kanaatindedir. Meselâ en-Neseî, buradaki “nikâh” kelimesinin cinsel ilişki manasına geldiğini kabul etmekte ve babaların cinsel ilişkide bulunduğu kadınlarla cinsel ilişkide bulunmanın haramlığının âyette belirtildiğini söylemektedir. Elmalılı M. Hamdi Yazır, âyeti, babanızın el sürdüğü kadına el sürmeyiniz, şeklinde tefsir etmektedir.⁶

Kur'an'ın indiği ortamda, Câhiliye geleneğine mensup Araplar arasında anne, kız, kız kardeş, hala, teyze, kardeş kızı, bacı kızı ve öz oğlun karısıyla evlenmek gibi âdetlerin bulunduğu dair herhangi bir bilgi yoktur. Sadece babanın ölümünden sonra üvey anne ile evlenme ve iki kız kardeşi birlikte alma âdetinin varlığından söz edilir. Kur'an, Araplar arasında câri olan bir uygulamaya yani babanın hanımıyla evlenmeye dikkat çektikten sonra, kendileriyle evlenilmesi haram olan diğer kadınları (muharremâtı) sıralamıştır:⁷

⁴ Fahreddin er-Râzî, et-Tefsîru'l-Kebîr, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1995, IV/22; Abdurrahman İbn Nâsır es Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahmân fi Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1996, s. 138; Abdullah İbn Ahmed en-Neseî, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1996, I/320; el-Kâdî Nâsiruddîn el-Beyzâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, I/207; İzzuddîn Abdulaziz İbn Abdisselâm ed-Dimeşkî, Tefsîru'l-Kur'ân, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1996, I/313.

⁵ er-Râzî, a.g.e., IV/22.

⁶ er-Râzî, a.g.e., IV/18-21; en-Neseî, a.g.e., I/320; eş-Şankîfî, a.g.e., I/230; Yazır, a.g.e., II/1321; ez-Zuhaylî, a.g.e., IV/311; Ateş, a.g.e., II/239; el-Merâğî, a.g.e., II/182.

⁷ Ateş, a.g.e., II/247-248; Yazır, a.g.e., II/1321.

“Size (şunlarla evlenmeniz) haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, karılarınızın anaları, birleştiğiniz karılardan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız –eğer onlarla henüz birleşmemişseniz, (kızlarını almaktan ötürü) üzerinize bir günah yoktur- kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın karıları ve iki kız kardeşi bir arada almanız. Ancak geçmişte olanlar hariç. Şüphesiz Allah, Çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”⁸

İşte bu sayılanlar, nesep, emzirme ve evlilik ilişkilerinden dolayı kendileriyle evlenilmesi yasaklanan kadınlardır. Koyduğu bu kurallar sayesinde Kur’an, aile sistemini, erkekler ve kadınlar arasındaki insanî ilişkiler için geniş bir alan yaratarak planlamayı amaçlamıştır. Bu geniş alanda yaşanan duyguları her türlü bir cinsellik hissinden uzak tutmayı hedeflemiştir. Gerek küçük yuvada yaşayan çekirdek ailede, gerekse kalabalık aile ocağında yaşayan geniş aile ortamında olabilecek ahlâkî sorunlara fırsat vermeksizin gündelik hayat ilişkilerindeki ölçü ve dengeyi korumayı gaye edinmiştir. Kimlerle evlenilebileceği konusunda Kur’an’ın koyduğu ilkelere bağlılık; insan ile sapma eğilimi arasında psikolojik ve manevî bir set oluşturabilecek dinamizme sahiptir. Yasak ilişkilere karşı oluşmuş bulunan soğukluk hissini zayıflaması ya da bu psikolojik setlerin kaldırılması her şeyden önce aile bireyleri arasındaki bağların (er-rahm) kopmasına neden olur. Aile fertleri arasında hoşnutsuzluk, nefret, kin ve kıskançlık duygularının açığa çıkmasına yol açar.⁹

Bir kadın ile erkek arasında bozulmaya maruz bırakılmaması gereken bağlar bulunuyorsa, bu bağlar evlilik hayatının kaygan zeminine getirilmemelidir.¹⁰ Yani karşıt cinsler arasında, cinselliğin söz konusu edilemeyeceği yakınlık bağları mevcut ise, bunların birbirleriyle evlenmeleri doğru olmaz.

Kendileriyle evlenilmesi yasak olan kadınların sayıldığı âyet, “Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” ifadesiyle son bulur. Yasak ilişkilere dair Allah’ın koymuş olduğu kural, O’nun insanlara olan merhametinin bir göstergesi olarak

⁸ Nisâ, 4/23.

⁹ Muhammed Hüseyin Fadlullah, Min Vahyi’l-Kur’ân, Çev. Muharrem Tan, Akademi Yayınları, İstanbul, 1991, s. 104-106; el-Kâsimî, a.g.e., II/262; ez-Zuhaylî, a.g.e., IV/315; Ebu’l-A’lâ el-Mevdûdî, Tefhîmu’l-Kur’ân, Çev. Muhammed Han Kayani ve Diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, I/281; es-Sa’dî, a.g.e., s. 139.

¹⁰ Mahmûd Şeltût, Kur’an’a Doğru, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1987, s. 77.

değerlendirilir. Çünkü bu kural sayesinde insanlar arasındaki bağlar güçlenecek; sevgi şefkat, dayanışma ve beraberlik duyguları korunabilecektir.¹¹

Evlilik müessesesi, bir toplum içinde kimler arasında, ne şekilde evlilik ilişkileri kurulabileceğini gösteren bir sosyal oluşumdur. Sosyolog ve antropologların yapmış oldukları araştırmalarda her toplumda “mahremiyet” kuralına –karşı cinsten olan insanların cinsel ilişkileri konusunda ortaya çıkan yasaklar- rastlandığı görülmüştür.¹²

İster ilkel isterse uygar olsun, her toplumda bireyler kendilerine bir eş seçecekleri zaman bazı kurallarla karşı karşıya gelirler. Evlenilecek eşin seçimi, aralarında evlenme yasağı bulunan kişilerin sayısı bakımından çeşitli ihtimallere göre usuller ve yasaklar ortaya çıkmıştır. Evlenmede eş seçimi ile ilgili koşullar arasında en önemli olanlardan birisi, dışarıdan evlenme (egzogami)dir. Gurup ilişkilerine göre, bazı sosyal gruplar kendi üyelerinin başka gruplardan evlenmelerine izin verirken, bazı gruplar ise izin vermezler. Buna göre, gurup dışından evlenmeye egzogami/exogami denir.¹³

Egzogami, bireylerin üyesi oldukları belli bir gurubun içinden evlenmelerini yasaklayan; kendi toplumsal gurubu (aile, soy, klan, vb.) dışından birisiyle evlenmeyi şart koşan âdettir. Her toplumda özgül bir biçimde görülen akrabalık bağları ve soydaşlık ilişkileri, evlilikte eş olarak seçilebilecek kimselerin saptanmasında temel ölçüttür. Tarih boyunca hemen bütün toplumlar, aile saydıkları birliğin dışından birisiyle evlenmeyi esas almışlardır. Ancak burada sözü edilen “gurup içi ve gurup dışı”nın sınırları oldukça değişkendir. Bir toplumda aile gurubu anne-baba, çocuklar ve en yakın akrabalar sayılırken, bir başka toplulukta bir klanı ya da bir kabileyi kapsamaktadır. Örneğin, totemik toplumlarda aynı toteme bağlı olan klan üyeleri, inanç düzeyinde -totemik cevheri taşıdıkları inancı-birbirlerini akraba kabul ettikleri için evlenecekleri eşlerini başka bir kalandan seçmek zorundadırlar. Egzogami âdetinin ilkel toplumlarda geniş bir akraba gurubunu kapsadığı, ancak zamanla daha küçük gruplarla ve günümüzde yalnızca çok yakın akrabalarla sınırlandığı düşünülmektedir. Uygur

¹¹ el-Merâğî, a.g.e., II/186.

¹² Zeki Aslantürk, M. Tayfun Amman, *Sosyoloji*, M:Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul, 1999, s. 265; Önal Sayın, *Sosyolojiye Giriş*, Üniversite Kitapları, İzmir, 1994, s. 185.

¹³ Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995, s. 111; Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim*, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1994, s. 198; Barlas Tolun, *Toplum Bilimlerine Giriş*, Adım Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 219.

toplumlarda, ezogami hususunda süregelen kurallar ilkel toplumlarda olduğu gibi tekdüze değildir.¹⁴

Dış evlilik kuralının farklı bir biçimde anlatımı, “ensest yasağı nitelemesiyle yapılır. Yani encest yasağı ve dış evlilik kuralı, aynı yasanın iki ayrı biçimde anlatımı olarak değerlendirilir. Aslında encest yasağı ve dış evlilik kuralı, aynı sınırlamanın cinsel ve sosyal görünüşleridir.¹⁵

Encest (inceste, incest, vady-i mahârim, yasak hısımla sevişme, yasak sevi, yasak aşk), “Bir toplumun yerleşmiş törelerine göre evlenmeleri yasak olan hısımların aralarında cinsel ilişki kurmaları”, “Yakın akrabalar arasında yasayla veya gelenekle yasaklanan cinsel ilişki”, “Kan akrabalığı olanlar arasında cinsel ilişki”, “Kızı, kız kardeşi ve oğlu, babası, erkek kardeşiyle ilişki kurarak cinsel doyuma ulaşma” “Bir aile ünitesi içinde karı koca dışındaki bireylerin ya da yakın kan akrabalığı olanların arasındaki bilinçli cinsel uyarılmayı içeren yakın fiziksel ilişkidir” gibi tanımlarla anlatılmaya çalışılmıştır.¹⁶

Bir kültürde, akrabalık ilişkilerinin getirdiği davranış zorunlulukları yanında, gerçek ya da sanki (fictive) akrabalar –özellikle ana-baba, çocuk, erkek ve kız kardeşler- arasında cinsel ilişkileri yasaklayan evrensel nitelikli kurallar encest tabusu (horata yasağı, incest taboo) başlığı altında değerlendirilir. Akrabalar ile cinsel ilişkinin yasaklanma derecesi hukûkî ya da dinî kurallar tarafından belirlenir.¹⁷

¹⁴ Samuel Koenig, *Sosyoloji*, Çev. S. Sucu, O. Aykaç, Ütopya Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 141-142; Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara, 2000, s. 55; Mustafa E. Erkal, *Der Yayınları*, İstanbul, 1998, s. 100; Tolun, a.g.e., s. 219-220; George A. Lundberg ve Diğerleri, *Sosyoloji*, Çev. Özer Ozankaya, Ülker Gürkan, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, Ankara, 1970, II/110; Ekrem Altay, *Yeni Sosyoloji*, T.T.Y.Ö.O. Yayınları, Ankara, 1976, s. 110; Sigmund Freud, *Dinin Kökenleri*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara, 1997, s. 60.

¹⁵ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 261-262.

¹⁶ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara, 1999, s. 201; Orhan Harçerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 436; Orhan Harçerlioğlu, *Ruhbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 76; Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2000, s. 263; Salih Günay, *Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü*, Ankara, 1998, s. 295; Adnan Erkuş, *Psikolojik Terimler Sözlüğü*, Doruk Yayınları, Ankara, 1994, s. 86; Cengiz Güleç, Ertuğrul Köroğlu, *Psikiyatri Temel Kitabı*, II/646; Özcan Köknel, *Yaşamın Zaferi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 86.

¹⁷ Calvin Wels, *İnsan ve Dünyası*, Çev. Bozturt Güvenç, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 98; Mîtat Enç, *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*, Karatepe Yayınları, Ankara, 1990, s. 79; Budak, a.g.e., s. 264; Charles Rycroft, *Psikanaliz Sözlüğü*, Çev. M. Sağman Kayatekin, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 177.

Ensest yasağı, ailenin belli bir bütünlük ve uyum kazanmasına izin veren, aile içinde cinsel rekabetin bulunmamasından ibarettir. Sosyolojik yaklaşıma göre ensest aile içindeki otorite ilişkilerinde çarpıklığa yol açması söz konusudur. Aile içinde cinsel ilişkiye yalnızca karı-koca arasında izin verildiğine, baba-kız, ana-oğul gibi birbirine yakın bireyler arasında doğabilecek cinsel ilgilerin ya da bu ilgilerin engellenmesi durumunda ortaya çıkabilecek çatışmaların yol açacağı duygusal dengesizliklere dikkat çeken Malinovski, yakın akrabalar gurubunun temel özelliği olan “bütünleşme”nin korunabilmesi için gurup üyeleri arasında cinsel rekabete izin verilemeyeceğini göstermiştir. Ensest yasağı; anne ve baba arasındaki ilişkinin iyi olması, çocukların dengeli yetişmesi ve iyi eğitilmeleri için şarttır. Bu yasağın olmasa, delikanlı babaya, kız anneye rakip olabilir. Ensest yasağı yalnızca anne-babaya cinsel ilişki kurabilme hakkı tanır, çocuklar, cinsel eşlerini aile dışından aramalıdır. İnsanların kendi aileleri dışından evlenmelerini isteyen kural, bir toplumun türlü kesimleri arasında iletişim ve işbirliğini artırmakta ve bazı tür çatışmaların önüne geçmektedir. Kısacası ensest yasağı, yerleşmiş akrabalık sisteminin korunmasına hizmet eder.¹⁸

Ensest yasağını açıklama çabalarından birisi, “içgüdü önlemesi” diye ifade edilen teoridir. Kimi araştırmacılara göre, insanda yakınlarla cinsel ilişkide bulunmayı önleyici içgüdüler vardır. Nitekim bazı maymun türlerinde de, kardeşler ve ana-oğul arasında cinsel ilişki bulunmadığı gözlenmiştir. Sanılanın tersine, ensest ilişki tabusu, sadece insan gurubuna özgü değildir. Fakat, bazı primatlarda ve büyük maymun türlerinin çoğunda ensest vardır. Özellikle baba kız arasında çiftleşmeler sık görülür. Yasağın içgüdü ile açıklanmasını yetersiz görenler, “Ensest tiksintisi içgüdüsel ise insanlar rüyalarında neden yakınlarıyla cinsel ilişkiye giriyorlar?” gibi soruların cevaplanması gerektiğini ileri sürerler.¹⁹

Westermarck’a göre ise, uzun süre birlikte yaşayan insanlar arasında birbirlerine karşı cinsel ilgiler ve eğilimler iyice azalmakta hatta tümüyle ortadan kalkmaktadır. Bu

¹⁸ Lundberg, a.g.e., II/110; Helmut Kentler, *Anneler ve Babalar Cinsel Eğitimi Öğreniyorlar*, Çev. Gülderen Pamir, Alfa Yayınları, İstanbul, 1988, s. 118; Pierre Burney, *Aşk*, Çev. Ayşen Ekmekçi, Alev Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 66; Wells, a.g.e., s. 99-100; Budak, a.g.e., s. 264.

¹⁹ Güvenç, a.g.e., s. 262; Jacques Ruffie, *Cinsellik ve Ölüm*, Çev. Nermin Acar, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 174.

yüzden encest ilişkilerin verdiği tiksinti/bulantı uyanmakta, dışardan evlenme eğilimi ortaya çıkmaktadır.²⁰

Yakın akrabaların evlenmesini engelleyici nedenler arasında genetik faktörler önemli bir yer tutar. Yaygın bir inanca göre, yakın akrabaların evliliğinden genetik bakımdan kusurlu, hastalıklı ve anormal çocuklar doğabilmektedir. Kan akrabalığı olanların benzer genetik özellikleri taşıması olasılığı çok yüksektir. Birbiriyle evlenen iki yakın akrabanın soya özü bozukluklara sahip olması muhtemeldir. Akriba evliliklerinde bu ihtimal katlanmaktadır. İşte bu genetik sakınca teorisine göre, dışardan evlenme âdetinin en önemli nedeni kandaşlar arasında evlenmenin sağlığa ve özellikle soya çekim yoluyla gelecek kuşaklara zarar vermesidir.²¹

Günümüz toplumlarında encestin en yaygın biçimi, babalar ile küçük kızları arasındaki ilişkilidir. Aile içinde encest olgusu utanç, suçluluk duyguları ve tabu oluşu nedeniyle gizlendiğinden bu olgunun gerçek sıklığı tam olarak bilinmemekle birlikte, en sık baba-kız encestine rastlanmaktadır. Çoğu araştırmalar, encest olayının yaklaşık yüzde sekseninin baba kız ya da üvey baba kız ilişkileri biçiminde olduğunu göstermektedir. Baba kız ilişkisinin, istatistiklerle bilinenden çok daha yaygın olduğu tahmin edilmektedir. Baba-kız ilişkisinin yanında, amca yeğen, erkek kardeş-kız kardeş, baba-oğul, anne çocuk, büyük anne, büyük baba ile torun arasındaki ilişkilerin varlığından bile söz edilir. İsveç'teki encest olaylarına ilişkin yapılan yakın tarihli bir anketin sağladığı istatistik bilgileri şu şekildedir: "Encest ilişkilerin yüzde altmışı babayla kız, yüzde yirmisi kız kardeşle erkek kardeş ve yalnızca yüzde bir anneyle oğul arasında olmuştur. Geriye kalan yüzde on dokuz ise bir erkekle torunu ya da yeğeni arasındaki cinsel ilişkiyi göstermektedir."²²

Kimi aile üyesi sapkın bireyler, cinsel dürtülerini kontrol edemeyerek, hısımla uygun olmayan cinsel ilişkilerde bulunabilmektedirler. Bugün encest biçiminde ortaya çıkan cinsel sapma ve sapıklıkların çoğunlukla zeka geriliği, alkolizm, bunama gibi ruh hastalıklarının belirtisi olduğu kabul edilmektedir. Yoksulluk, yetersiz meskenler,

²⁰ Güvenç, a.g.e., s.262; Altay, a.g.e., s. 111; Tolan, a.g.e., 220.

²¹ Güvenç, a.g.e., s. 263; Altay, a.g.e., s. 212; Mürüvvet Bilen, Sağlıklı İnsan İlişkileri, Armoni, Ankara, tsz., s. 117; Tolan, a.g.e., s. 220.

²² Esther Vilar, Çokeşlilik, Çev. Sevgi Tamgüç, Özne Yayınları, İstanbul, 1999, s. 44-45; Anthony Giddens, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s. 170-171; Erkuş, a.g.e., s. 86; Budak, a.g.e., s. 264.

kalabalık biçimde bir arada sıkışık biçimde yatıp kalkmak zorunda olma, kötü sağlık koşulları, aile dışında duygusal yatırım olanakların bulunmayışı, sosyal izolasyon enest ilişkiyi kolaylaştırır. Örneğin, baba kız enestinde, babanın işinden ya da evinden uzak kalması, kapalı yaşam biçimi, babanın saldırgan kişilik bozukluğu, alkol düşkünlüğüyle birleşince enest kolaylıkla ortaya çıkabilmektedir.²³

İster dış evlilik kuralı olarak açıklansın, isterse enest tabusu şeklinde tanımlansın; ister evlenmek suretiyle, isterse evlilik dışı gerçekleşsin, yakınlar arasında cinsel birlikteliğin yaşanmasına bütün toplumlar soğuk bakmışlardır. Buna rağmen, yaygın olmamakla birlikte bazı toplumlarda, yakınlarla evlenmeler ya da evlilik dışı cinsel beraberlikler olmamış değildir. Kur'an'ın yakınlarla evlenme konusunda getirdiği kurallara değinirken kullanmış olduğu, “geçmişte olanlar hariç...” ifadesi, Cahiliye devrinde üvey anneyle evlilik gibi ilişkilere rastlandığı haberini doğrulamaktadır. Yapılan araştırmalar, günümüz toplumlarında da halen enest ilişkilerinin, küçümsenemeyecek derecede sıklıkla yaşandığını tespit etmiştir. Toplumların bu ortak problemine, Kur'an da ayrıntılara girerek dikkat çekmiştir. Gerçi bu problem Kur'an'da, evlilik kurumu çerçevesinde ele alınmıştır ama, burada dolaylı olarak evlilik dışı enest ilişkilerin kastedildiği sonucunu çıkarmamız yanlış olmaz.

Kur'an'da yer alan ifadelerde açıkça/doğrudan, yakınlar arasında cinsel ilişki yaşandığından söz edilmez. Yalnızca yakınlar arası evliliği yasaklayan ifadeler yer verilir. Kur'an'da sözü edilen yasak, “yakınlarla evlenme yasağı” biçiminde dile getirilir. Yakınlarla evlenme yasağını konu edinen Kur'an ifadelerine, yorumcular anlam yüklerlerken üç ayrı bakış açısı sergilemişlerdir. Kimisi burada sözü edilen evlilik olgusuyla, evlilik akdinin, kimisi de cinsel ilişkinin kastedildiğini ileri sürmüştür. Hem cinsel ilişki hem de evlilik akdinin birlikte kastedildiği kanaatinde olanlar da vardır. Sözü ettiğimiz Kur'an ifadelerine hangi anlam yüklenirse yüklensin evlilik bağı, eşler arasında cinsel ilişki konusunda hiçbir engel bırakmayan bir bağıdır. Yakınlar arasındaki evlilik yasağının en belirgin sebebi, işin içerisine cinsel ilişkinin de girecek olmasıdır.

²³ Güleç, a.g.e., II/646; Özcan Köknel, Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982, s. 243; Erkuş, a.g.e., s. 87; İbrahim Ethem Başaran, Eğitim Psikolojisi, Gül Yayınevi, Ankara, 1996, s. 159.

Bir kimsenin üvey annesiyle evlenmesini, “fâhişe”, “makten” ve “sâe sebîlen” olarak niteleyen âyette değinilen bu üç nitelemeyi yorumlayan tefsirciler, üvey anneye evlenmenin akıl, din ve gelenekler açısından istenilmeyen, çirkin bulunan, kötü olarak değerlendirilen bir davranış olduğunu söylemişlerdir. İnsan doğasına uygun düşünüp hareket edebilen bir bireyin; dengeli ve ölçülü kararlar alıp uygulayabilen bir toplumun, kaynağı Allah’tan olan bozulmamış bir dinin üvey anneye evlenmeye sıcak bakması düşünülemez. Dolayısıyla yakınlarla evlilik ve cinsel birliktelik üç açıdan –bireysel, toplumsal ve dinî- değerlendirilmesi gereken bir durumdur.

Bireyin vicdanı, sağduyusu yakınlarla cinsel birlikteliği yadırgar. Bozulmamış yaratılış özelliğine sahip olanlar, yakınlarla evlenmeyi içlerine sindiremezler. Böyle bir uygulamaya itici ve çirkin bulurlar. Nitekim Câhiliye devri insanları arasında dengeli kişilik sahibi olanların, üvey anneye evlenmeyi hoş görmedikleri, bu tür bir davranışa yeltenenlere öfkeyle ve kızgınlıkla tepki verdikleri kaydedilir. Kimi araştırmaların “Ensest ilişkilerin tiksinti/bulantı uyandırdığı” şeklindeki görüşleri, hatta bazılarının – tartışmalı olmakla birlikte-

“İnsanda yakınlarla cinsel ilişkide bulunmayı önleyici içgüdüler vardır” biçimindeki değerlendirmeleri, bireyin ensest ilişki karşısında duyduğu soğukluğu ve vardığı olumsuz kanaati izah etmeye yöneliktir.

Kur’an’ın nâzil olmaya başladığı dönemde Arap toplumu, bir kimsenin üvey annesiyle evlenmesine gazap, öfke anlamına gelen “el-makt” nitelemesinde bulunmuştur. Toplum olarak böyle bir davranışı onaylamadığını göstermiştir. İster ilkel isterse uygar olsun, her toplumda bireylerin üyesi oldukları belli bir gurubun içinden evlenmeleri yasaklanmıştır. Toplumlar, yerleşmiş törelerine, yasalarına göre akrabalar arasındaki cinsel ilişkiyi yasak saymışlardır. Yasayla ya da gelenekle yasaklanan hısımlarla cinsel ilişkiye girmek toplum nazarında erdemsizlik olarak değerlendirilir.

Yakınlarla evlenmek, ensest ilişkide bulunmak ilâhî otoriteye karşı da suç işlemektir. Bu durum ilâhî değerler açısından kötü kabul edilen bir davranıştır. Kur’an’ın belirlediği sınırların dışında evlenmek için eş tercih etmek, cinsel ilişkide bulunmak, kişiyi ilâhî otorite karşısında suçlu durumuna düşürür, mahkum eder. İlâhî değerleri dünya görüşü olarak kabul eden birey, bunun gereği olarak yakınlarla evlilik ve cinsel ilişkiye getirilen sınırlamalara uygun davranmaya çalışır.

Bireysel sağduyunun, toplumsal vicdanın ve dinî otoritenin yakınlar arasında evliliğe ve cinsel ilişkiye karşı çıkmasının ardındaki gerekçe; aile bireyleri arasındaki yakınlık bağlarını, sevgi, şefkat, saygı gibi duyguları, her türlü cinsellik hissinden uzak tutmaktır. Yasak ilişkilere karşı oluşmuş bulunan soğukluk hissini zayıflaması, bu durumla ilgili psikolojik engellerin ortadan kalkması aile bireyleri arasındaki bağların kopmasıyla sonuçlanabilir, yakınlar arasında hoşnutsuzluk, nefret, kin ve kıskançlık gibi olumsuz duyguların açığa çıkmasına yol açabilir. Kur'an'ın insanlara önerdiği, kimlerle evlenilebileceği, cinsel birliktelik yaşanabileceği konusundaki kural sayesinde, aile bireyleri arasındaki bağlar güçlenecek, sevgi, şefkat, bağlılık ve saygı duyguları korunabilecektir.

Enest yasağı, ailenin belli bir bütünlük ve uyum içerisinde varlığını sürdürmesini sağlarken, aile içi cinsel rekabetin, bazı çatışmaların ortaya çıkmasına mani olur. Yerleşmiş akrabalık düzeninin korunmasına hizmet eder.

Her toplumda özgül bir biçimde görülen akrabalık bağları, aile ilişkileri evlilikte eş olarak seçilebilecek kimselerin tespitinde temel ölçü kabul edilmiştir. Kendileriyle evlenilmesi yasak olanlar ilkel toplumlarda geniş bir akraba gurubunu içine alırken, zamanla daha küçük guruplarla, çok yakın akrabalarla sınırlanmıştır. Hangi akrabalarla cinsel ilişkinin yasaklandığına ilişkin kurallar, din, hukuk ve gelenekler tarafından belirlenmiştir. Kur'an da önerdiği sosyal sistemin bir gereği olarak, kimlerle evlenilebileceğini Nisâ sûresinin 22. ve 23. âyetlerinde tek tek saymıştır. Bu sayılanlar nesep, evlilik ve emzirme ilişkilerinden dolayı kendileriyle evlenilmesi yasaklanan kadınlardır.